

Másfelől - mindazon, már régóta közösen vallott értékek, amelyek ma egyre halványabban jelentkeznek a hatalmas média-nyomást szenvedő magyar kultúrában - megerősítést, újjáélesztést nyerhetnek múltunk, családfakutatásaink, kapcsolatteremtésünk, kiállításaink, megemlékezéseink, találkozásaink révén.

Közös múltunkból maradandó példa: az erdélyi magyarörményiség teljes támogatása az 1880-as években induló EMKE-mozgalom ügyében.

Az EMKE végcélja - miként a kezdeményezők vallották: a nemzeti eszme és művelődés fejlesztése. Az előkészítő bizottságban, majd a megalakult városi és megyei választmányokban igen sok magyarörmény jutott fontos szerephez. „Örvendtes bejelentésünk ezzel szemben, hogy egyesületünk 5 esztendei keresés és kísérletezés és örökös identity kérése után, végre megtalálta pénztárosát. Talált egy gentleman férfiút, ki e nagy felelősséggel és sok munkával járó tisztre fölkérésünk következtében egész emberként minden idejével teljesen díjtalanul vállalkozott. Múlt év dec. 12-e óta titkár letévén addig ideiglenesen betöltött pénztári tiszttét, azt *Merza Lajos* mérnök és birtokos vette át, ki azóta reggeltől estig az egyesületnek élve s a szokott legaprólékosabb kezelő munkában is résztvéve, egyesületünk pénzügyeinek öre és vezetője.” - írta *Sándor József* központi főtitkár. Ugyanez év őszén, 1889-es évi jelentésében, az EMKE közgyűlését Szamosújvárt tartották, ekkor az érkezők nevében *Horváth Gyula* alelnök így szólt: "Mi... örömmel jöttünk ide, mert tudjuk, hogy hála Istennek, midőn ide érkezünk, haza jövünk. Mióta az első kis örmény telep az ország határait átlépte, azóta jó és balsorsban, amit ég adott, híven osztakozott velünk. Így volt ez eddig s reméljük, ezután is így lesz. Törekvéseink olyanok, hogy mindazoknak, kik hazájukat szeretik és magasabb műveltségre törekszenek, támogatniuk kell." - "A város törzslakosai, az örmények, letelepedésük óta nemcsak pártolták - anyagilag és szellemileg - a magyar közművelődést, hanem működtek is annak áldásos terein" - folytatta *Placsintár Dávid* polgármester. "Mióta ez az örmény telep itt van, azóta ugyanazon eszmék lelkesítették velünk e telep lakóit, ugyanazon imádságot mondták Magyarország boldogságáért velünk, nincs küzdelem, melyben az örményiség velünk részt ne vett volna"- válaszolta *Horváth Gyula*. A záróünnepélyen hangzott el *Placsintár Dávid* pohárköszöntője:

"Az 1848-49-iki dicső években pedig, midőn a magyar nemzet élete és függetlensége kétezzé tétetett, az örményiség egytől-egyig azonosította magát a magyar nemzet küzdelmeivel - és hála Istennek - büszkén mondhatjuk el, hogy mártírokat adott a szent ügynek, de árulót egyet sem! Ekkor olvadt bele a hazai örményiség a magyar nemzetbe örökre, és mint ilyen tud is, akar is küzdeni ott, ahol arról van szó, hogy a magyar kultúrát hazánk bármely részében meg kell védeni."

Kívánunk most, a magyar kultúra ünnepén minden nagy európai nemzetnek ilyen kisebbséget, minden európai kisebbségnek ilyen befogadó nemzetet, magunknak pedig erőt, kitartást elődeink nyomdokain való lépéseinkben.

A budaörsi "Magyarörmény Kulturális Lapok" szerkesztősege

*****

1848-49 Kolozsvárott

Erdély politikai és szellemi fővárosa volt Kolozsvár 1848-ban, érthető hát, hogy a forradalom és szabadságharc számos eseménye kötődik a városhoz. Szerencsére, egyetlen alkalommal sem vált csataterré, nem ostromolták, nem gyújtották fel.

A forradalom híre 1848. március 20-án ért el Kolozsvárra, 21-e volt itt az első forradalmi nap, amikor összeült a száztagú városi tanács és Méhes Sámuel református kollégiumi tanár,

az ellenzéki *Erdélyi Híradó* szerkesztőjének javaslatára megszavazta, hogy létesítsenek nemzetőrséget és feliratban kérik a Főkormányzékot az országgyűlés összehívására. Ezen pedig tüzzék napirendre a két haza egyesítését, az uniót, a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés bevezetését, a sajtószabadság megadását. A feliratot Gyergyai Ferenc városi jegyző fogalmazta meg, Grois Gusztáv főbíró küldöttség élén vitte át a Farkas utca sarkán székelő Főkormányzékhoz gróf Teleki József kormányzónak, aki ígéretet tett a sajtószabadság megadására és az országgyűlés összehívására szóló javaslatnak az uralkodó elé terjesztésére.

Május 29-30-án az egész ország Kolozsvárra figyelt. Ekkor ült össze és hozott határozatot a Redut karzatos nagytermében az erdélyi országgyűlés. Eleinte a szászok vonakodtak a helyesléstől, a románok is feltételeket szabtak, végül 30-án a 288 tag egyhangúlag elfogadta a Magyarország és Erdély uniójáról szóló törvénycikkelyt, mely egyben a polgárok teljes jogegyenlőségét is kimondta. Az uralkodó, V. Ferdinánd június 11-én hagyta jóvá ezt az 1848/I. szám alatt iktatott törvényt. Az országgyűlés még július 18-ig tovább ülésezett és összesen tizenegy törvényt fogadott el.

Miután október 18-án Erdély katonai parancsnoka ostromállapotot hirdetett, a császári hadsereg támadásba lendült a magyar seregek és városok ellen. November közepére már csak Kolozsvár volt szabad, ezt is három irányból fenyegették. Szamosújvár irányából Wardener tábornok és Urban alezredes csapatai közeledtek, Torda felől Losenau alezredes egységei, míg a hegyekből román csapatok készültek a felprédálására. A város katonai parancsnoka, báró Baldacci Manó megpróbálja Szamosújvárnál, majd Szamosfalva és Kolozsvár közt feltartóztatni Wardener és Urban csapatait. Sikertelenül. November 16-án összeül a városi tanács, hogy eldöntse: védjék-e vagy adják fel a várost. A polgárság a védelmet követeli, de mind Grois főbíró, mind a katonai parancsnok a feladást véli szükségesnek. Így elkerülhető a rombolás, az esetleges gyűjtogatás, a szabad prédálás. Grois főbíró és gróf Mikó Imre Válaszútra megy, hogy ott aláírja az osztrák parancsnokokkal a feladási egyezményt. A magyar seregek 17-én elhagyják a várost, s velük tartanak mindazok, akiknek félni kell a számonkéréstől. A császári csapatok 18-án vonulnak be Kolozsvárra.

A december 1-én az erdélyi magyar csapatok főparancsnokául kinevezett Bem József tábornok már győzedelmes hadjárata elején, december 25-én felszabadítja Kolozsvárt. Wardener tábornok, poggyászát hátra hagyva, Torda felé menekül csapataival, Nagyenyeden gutaütést kap és meghal. Bem a karácsony déli harangozáskor vonul be Kolozsvárra. Itt másnap csapatszemlét tart, előléptetéseket, kitüntetésekkel oszt, s 27-én tovább indulása előtt felhívást intéz Erdély lakóihoz.

1849 nyaráig Kolozsvár a magyarság kezén van, itt székel az erdélyi kormánybiztos, aki a polgári ügyek felelőse. A Bécs kérésére Erdélybe is betörő cári csapatok Grotenhjelm tábornok vezette egységei Urban ezredes császári seregeivel egyesülve augusztus közepére érnek Kolozsvár közelébe. Ekkor báró Kemény Farkas ezredes a város parancsnoka. S bár a polgárok megint a védelmet követelik, amikor Apahida felől az első ágyúlövések hallatszanak, Kemény kivevényli csapatait a városból.

Augusztus 16-án reggel Grotenhjelm tábornok és Urban ezredes kardcsapás nélkül vonulhat be Kolozsvárra.

A forradalom és szabadságharc kezdetének az évfordulóját 1873. március 15-én ünnepelték meg először Kolozsvárt.

Hory Béla író, árvaszéki elnök, a 48-as események krónikásának a kezdeményezésére pár százan gyűltek össze a Házsongárdi temetőben Bölöni Farkas Sándor impozáns sírjánál.

Hegedűs István, a Református Kollégium tanára mondott emlékbeszédet, Bem egykori tábori zenésze, Salamon János és cigányzenekara játszott hazafias számokat.

A következő évben már a Redut nagytermében rendezték meg az ünnepséget.

1876-ban a szervezők *Március 15-i Állandó Bizottsággá* alakultak. E bizottság létesített 1892-ben *1848-49. Országos Történelmi és Ereklje Múzeumot*, s indította be ugyanebben az évben Kuskó István szerkesztésében az *1848-49. Történelmi Lapokat*. A múzeum a tárgyi emlékeket és dokumentumokat gyűjtötte össze, a havonta megjelenő lap visszaemlékezéseket, dokumentumokat közölt, ápolta a szabadságharc és részvevői emlékét. A múzeum élén bizottság állt, amely célkitűzésének tartotta az emlékhelyek felkutatását, azonosítását s lehetőség szerinti megjelölését is.

A millennium alkalmából került felállításra az 1849. október 18-án kivégzett Tamás András alezredes és Sándor László honvéd őrnagy vértanuk emlékére emelt két méter magas kereszt alapú talpazatra helyezett 6 méteres obeliszk. Ugyancsak a millenniumhoz kötődik a Petőfi-emléktábla, amelyet a Felsőbb Leányiskola készíttetett a hajdani Biasini szálloda falára. Az unió kimondásának helyét, a Redutot az egyetemi ifjúság jelölte meg 1898. május 30-án a Fadrusz János által tetvezett címeres bronztáblával. Ezzel egyidejűleg a patinás teremben városi ünnepi díszközgyűlést tartottak.

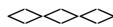
Sajnálatos, hogy az emlékhelyek - a történelem viharai következtében - súlyosan megrongálódtak, részben eltűntek.

Az 1848-49. Történelmi Lapok 1894. november 1-i számában Emlékezzünk a halottakról címmel közzétette a Házsongárdban nyugvók névsorát.

Másfél századdal a forradalom és szabadságharc után Kolozsvárt közel félszáz emlékhely utal az egykori nagy eseményekre. Talán egyszer majd emléktáblát lehet helyezni a kolozsvári városházára is, hogy ott kezdődött a forradalom Erdélyben.

dr. Issekutz Sarolta

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub III.16-i rendezvényén, Gaál György helytörténész tanulmánya felhasználásával.

Részlet az utolsó erdélyi országgyűlés - Kolozsvár, 1848. május 29 - június 18 - megerősített törvénycikkelyeiből:

"I. Törvénycikk. Magyarország és Erdély eggyéalakulásáról

A magyarországi törvényhozásnak a hönegység tárgyában folyó 1848. évben hozott VII. törvénycikkelyét Erdélyország hő rokonérzettel fogadván, Erdélynek Magyarhonnal eggyéalakulását a pragmática sanctióban szentesített birodalmi kapcsolatnak épségben tartása mellett és teljes kiterjedésében magáévá tévén; - ennek következtében, valamint a testvér Magyarhonnban minden lakosok jogegyenlősége kimondva és életbe léptetve van, ugyanazon módon itt is, e hazának minden lakosaira nézve, nemzet-, nyelv- és valláskülönbség nélkül örök és változhatatlan elvül elismertetik, és az evvel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetetteknek nyilvánittatnak.... "

Az erdélyi főhadsereg fővezérének, Bem Józsefnek első szózata

" Az erdélyi főhadseregnek korlátlan teljes hatalommal főkormányzatára meghívatván, első kötelességemnek tartom Erdély és a körül fekvő vármegyék lakosainak a kormány eltökélt szándékát tudtára adni.

Minden lakosok nemzetiség-, vallás- és rangkülönbség nélkül egyenlők, és minden hivatalok viselésére ugyanazon jogaik vannak, ha az álladalomnak becsületesen és hűségesen

szolgálnak, és a szükséges képességgel bírnak.

Azok, kik az álladalom függetlensége és jogaik védelmezésére hivatva vannak, születésük különbsége nélkül legfőbb hivatali polcokra juthatnak, ha vitézségük és szükséges ismereteiknek bizonyosságait adandják. Azokról, kik a szolgálatban egészségüket veszítik, az álladalom éltök fogytáig gondoskodik, a harc mezején elhaltaknak özvegyei és gyermekei pedig az ország hatalma alá vétetnek, és ezekről az álladalom gondoskodik.

Jóllehet a magyar nyelv az országgyűlés nyelvének vétetett fel, minden más népségek nemzetiségüket megtartják, és magok belső ügyekben a magyar nyelv melletti tulajdon nyelvökkel élhetnek.

Minden valláskülönbség nélkül a kormány ugyanazon oltalmában részesülnek.

Ha talán valaki ezen, az ország kormányától biztosított jogokban megsértetnék, azonnal forduljon hozzám, és rögtön igazságot fog nyerni. Erdélynek és a körülfekvő vármegyéknek minden lelkészei ezen hirdetményt templomjaikban több napokon át felolvasni tartoznak.

Nagyvárad, december 6-án, 1848.

Bem m.k. "

*****

Klubest ünnep és készülődés

Március 16-án a Fővárosi Örmény Klub soron következő találkozóját természetesen a nemzeti ünnep határozta meg.

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta a forradalom és szabadságharc Kolozsvarjáról tartott előadást (szövegét jelen számunkban közöljük), abból a nagyon is helyeselhető megfontolásból kiindulva, hogy ne szorítkozunk csupán Pest-Budára, ha az 1848-1849-es forradalomról és az utána következő eseményekről, a szabadságharcról beszélünk.

A szép, érdekes és sok ismeretlen tény felsorakoztató megemlékezést - mondhatni - a készülődés követte: készülődés, legalábbis lelkileg- hangulatilag.

Már most ízelítőt kaphattunk a soron következő erdélyi körutazásból. Dr. Szarka György, a mindannyiunk által kedvelt Gyuri bácsi múltkoriban egészségi okok miatt elmaradt, vetítettképes előadására került ugyanis sor. Örülünk Gyuri bácsi gyógyulásának s örülünk annak, hogy ismét készülődhetünk, ezúttal a Szilágyság, a Hargita és a Gyimesek vidékére. A szokott, élénk stílusú, hatalmas történelmi-kultúrtörténeti tudásra alapozott előadást még változatosabbá tette néhány Ady- illetve Wass Albert -vers.

Azt est különleges "szereplője" volt Szeleczy Zita művésznő, aki Wass Albert Láthatatlan lobogó c. versét mondta el... hangszalagról.

Dr. Martos Ferencné és Egyed Lászlóné ugyancsak szép versmondással örvendeztetett meg minket: mint említettük, Ady- és Wass Albert-művek hangzottak el.

Ezek után pedig a szokásos, jóhangulatú beszélgetés, érdeklődés... és persze, a tervezgetés: hogyan is lesz augusztusban, amikor a Hargitát s a Gyimesi hágót járjuk...

*****

Felhívás

A szamosújvári templomba végre visszakerült Rubens - képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk!

Ugyancsak tovább folytatjuk az erzsébetvárosi templom felújítására is a gyűjtést! Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.